

فیاتی ۲ غروش

{ ۳۰ خیزران سنه ۱۳۲۵ }

نومرو ۱

حَقَائِقُ اَوَّلِ اَرْضِیَّه

و سَابِق

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No 0/360-5

صاحب امتیاز و محرری : احمد صائب

هر اون بش کونده بر نشر اولنور

مقدمه

مندرجات :
خاندان عثمانیده نسوان
دوات علیه صدر اعظم
روس سرایلریك حیات خدمتیه
عثمانی تاریخ جمعی
ملی برکتیخانه به اولان احتیاج

مرکز توزیع باب عالی جاده سنده قاعت کتبخانه سیدر

استانبول

اقبال ملت مطبعه سی

۱۳۲۷

سورتم فوخته اساده دخت و پورده اسفند
نیزبانه درام اجرو بیدین مع انشا
ایچین ندرده انقضا عه دخت منته
چهار

حَقِيقَاتِ اِثْحِيَّةِ و سِيَّاسَةِ

تاریخ عثمانی و سیاستدن بحث ایدر جمہورۂ در

اونیش کونده بر نشر اولئور

استانبول

وزیر خاندنہ ۴۵ نومرولی « اقبال ملت مطبعہ سی »

۱۳۲۷

دوات علیّه صدر اعظم‌لر

دوات علیّه عثمانیه اداره‌سنده الک بیوک مقامک، مقام صدارت اولدینی
• معلومدر •

تاریخلرک ویردیکی معلوماته نظرآ بو مقام دور سلطان اورخانده یعنی
یدیوز یکریمی الی سنه هجریه‌سنده تأسیس اولونمشدر. الک اول مقام‌صدارتی
اشغال ایدن ذات شہزاده علاءالدین پاشا حضره‌تریدر. صکره‌لری امور
دولتده خدمات جدیدلری سبقت ایتیش وحقيله بو مقامک اعلى بولونیش
اولان اصحاب اقتداره احاله بیورلمشدر.

دها صکره‌لری وعلی‌الخصوص دور انخطاطده، بو مقام عالی، برطق
اقدارسزلر الیه‌دوشهرک قدر و حیثیتی پک زیاده تنزیل ایدلدیکی اکلاشیلیور.
صدارتک تأسیسندن بو‌آنه قدر کچمیش اولان زمان، تمام التیوز
سنه‌دن عبارت اولوب بو مدت ظرفیده مقام مذکورى اشغال ایدن ذوات
تخمیناً ایکییوز اوتوزه بالغ اولورکه بونلرک مایتلری بروجه‌آتی‌در.

ارناود	۱۸
بوشناق	۱۵
چرکس	۱۰
کورچی	۹
خروات	۵
بلغار ویاخود روم ابلی اهایسندن	۳
روم	۴

باقیسنی تورک‌عدایتمک لازم کلیرسه‌ده ده‌پک چوقلرپنک جنس‌لری لایق
وجهله اکلاشیلا‌ماشدر.

مقام صدارت واصل اولان ذوات :

۲ شهرزاده

۱۰ علما

۷۹ سرای خدمتدن

باقیمسك بر قسمی کوچوكدنبری عسكركل خدمتده بولنوب علی الا-
صول وبالاستحقاق ترفیع ایدرك بو مقامه گلشلا ايسده تمم دیگرى سوق
طالمله (!) بو مقامه واصل اولمشلردر.

سوق طالمله مقام صدارت کلنلر ، سن صباوتلرنده بولندقلرى صغله
یاد ایديله گلشلردر.

مثلاً عیسی حسن پاشا ، نعلبند محمد پلشا ، اشچی باشی حسین پاشا ،
ارابهچی علی پاشا وسائرده . بوکي پك چوق عنوانلر ، صدر اعظمك ، اولجه
هانكي مسلك وصنعتلرده بولندقلرى کوسستریر . صدر اعظمكردن بر
طافلك نه غیر مناسب لقبلى واردر.

مثلاً تلالی قوز ، قبا قولاق ، دالطیان ، قلفات کبی ، بولقبلى طاشیان
ذوات او مقامه پكده لایق اولمدیگی ا کلاسیلدور.

صدر اعظمك میانده الی خادم اغاسی والی دوت کوله بولندیگی
تاریخاً ثابتدر.

صدر اعظمك نتیجه خیالریته کلنجه : بولردن الی التیسی پادشا -
هلرك امرلریله اعدام ویدیسی بیوک انقلابلرده اهالی طرفندن قتل ایدلدیگی
والیسی میدان حربده شهید اولدقلرى قیودات تاریخه ندر.

دن صدر اعظمك بومقام عالی بی اشغال ایتدکلى مدته کلنجه : یکریمی بش سنه
دوت ساعته صدر اعظمك ایدنلر دخی واردر. دولت علیه نك اك بارلاق
دورلرنده یعنی سلطان اورخاک جلوسندن سلیم ثانیک وفته قدر کچن
ایکروز الی الی سنه ظرفده ، بو مقامی یالکیز یکریمی الی ذات اشغال
ایتدیگی حالده مبدأ انحطاط اولان سلیم ثانی نك تاریخ وفتندن بو آنه قدر
یعنی اوچوز قرق دوت سنه ظرفده صدارت کلنلرک مقداری ایکی یوزدن
زیاددر.

اوليكي دورده اعدام اولان صدر اعظم يالكيز اتی ذندن عبارت
وبونلرک همان جمله سی مغدوراً تلف ايدلديکنه مؤرخين عثمانیه متفق ايکن
صوک دورده قتل اولانلر الی يدي يه بالغ اوليور.

صدارتک تاسندن دور انحطاطک ابتداسنه قدر کچن مدتی او زمان
صدر اعظملرينه متساویاً تقسیم ايتديکمز تقدیرده هر برينه تقریباً اون سه
اصابت ايتديکی حالده ، صوک دورده صدر اعظم بولنش اولان ذواته
ينه اوحسابه کوره تخمیناً يکرميشر آی حصه صدارت دوشديکی کلاشيليو.
ايشته بو حال صوک دورده دولتک اداره سنده مشهود اولان اسباب
انحطاط وانقراضک نه طرفدن کليديکی پک بديهي اوله رق ميدان ثبوته
چيقار يور.

صدر اعظملر حتمده بو مختصر معلوماتی ويرد کد نصکره شمديده براز
تفصیلاته کيريشه لم يوقاروده بزده برنجی صدر اعظملر خاندان عثمانی
شهرزاده لری اولديغی سويانلرک . بونلردن بالخاصه اک اول مقام صدارتی
اشغال ايدن ذات عثمان غازی نک بيوک اوغلی مشهور علاءالدين پاشا
حضر تليدر . علاءالدين پاشا حتمده تاريخ عثمانیه مشبکک وبو
کونه قدر لاتی وجيله حل اولونمايان بر فقره واردر . ايضاحات ويرم :
شهرزاده مشارايه حضر تلی عثمان غازی نک بيوک اوغلو اولديغی اعتراض
قبول ايتمز حقیقتلردنر اوحالده نصل اولوبده بو ذات مقام سلاطيه
کچمه يور کوچکی اولان اورخان غازی کچيور.

قدماي مورخينمز بو خصوصه دائر پک ناقص معلومات وير يورلر.
بونلرک تبه اتجه عثمان غازی کر پک اوغلی اورخان غازی حضر تلي پک سلاطيه اولان
ليقت وقابديتی کور رک کنديسي ايچون وارث مشروع تعيين ايتشدر . علاءالدين
پاشا حضر تليده کویا بو قراری تحسین وتصويب ايدرک سلاطيتدن فراغت
ايتش ، ويالكيز مقام صدارتده بولهرق امور دولته اشتغال ايتشدر .
بوراسی نفس الامرده طوغری اوله يايير . مع مافيه براز شبهه وترده
محل واردر . باخصوص علاءالدين پاشانک اقتدار سزانی هچ بر وقت قبول
اولنه جق روايتلردن دکلدر .

دولت علیه نك مبادی ظهوریده غایت منتظم قانونل تنظیم ایدن ذاتك علاءالدین پاشا اولدیغنه مؤرخاریمزك جمله سی متفقـدرلر. او حالده نصل اولویورده بو ذات مقام سلطنتی اداره دن عاجز بولایور.

بزم فکر مزجه بو مسئله ده قدمای مورخیمزك نزاکه بیان ایتمکـه لزوم کورمـدکـاری و یا خود ایستـمـه دـکـاری بر کیفیت ماحوظـدر. اوده علاءالدین پاشا ك والدینسی بالی باغلی بر خاندانه منسوب اولـادیغـدر. اجدادیمزك بو خصوصه زیاده سیله اهمیت ویردکاری معلومدر. بناءً علیه شو ماده علاءالدین پاشا ك، غازی، اورخان حضرتلرینك وراثتدن محروم قلمسه باشلوجه بر سبب تشکیل ایتمی اقوای احتمالاتندر. بو مسئله موقع تدقیق و مناقشه یه قونیلورسه حقیقتك میدانـه چیقه جفی شهـهـسـزدر.

علاءالدین پاشا حضرتلرینك مقام صدارتده کوستردیکی اقتداره کانه سوز سویك لزومسزدر. دولت علیه ك قوانین اساسیه سی بو ذاتك رأی ونکاری حتی قلمنك، یادکاری دینله یلیر. یكچریلكك احداثی، خدمات عثمانیه ده بولان مأمورین و ضابطان ایچون مابوسات نمونلرینی و اوکا عائد قوانینی، مـکـوکات عثمانیه نك تنظیمی و الحاصل بودولتک آز برزماده بوقدر اعتلا و ترقیسنه خدمت ایدن کانه تدابیرك، شهزاده مشارالیه عائد اولدیخی، مورخیمزك جمله روایاتندندر.

شهزاده علاءالدین پاشا حضرتلرندن صکره مقام صدارتی غازی اورخان حضرتلرینك بیوک اوغلو شهزاده سلیمان افندی اشغال ایتمش و بک کچ ایکن قضاء و قت ایتمشدر.

مشار الیه حضرتلرینك ده خارق العاده بر اقتدار صاحبی اولدیغنه عموم مؤرخلر متفقدرلر. شهزادەك بویله کنج وایش کورده جکی بر زمانده ترك حیات ایتمی، پدری غازی سلطانه داغ درون اولدیخی و بو وقعه مؤسسه دن آز بر مدت صکره کندیسیدی ده ترك حیات ایتدیکی مضبوطات تاریخیه دندر.

بو ایکی شهزاده دنصکره مقام صدارت، مشهور چانداری عائله نه انتقال ایدیور و استانبول فتح ایدیانجه یه قدر او خاندانه منجه سر قالیور.

تاریخ کرده بو خاندانه عائد وثایق مع التأسف نقصاندر. چانداری عالمه سی حضرت ارطغرلک عشرتندن اولمایوب او زمانلر روم حدودنده ساکن اسلام و ترك عالمه لرندن بولونمسی اغلب احتمالدر. بو عالمه چانداری نامی ویرلمسك اسباب حقیقه سی معلوم دكلدر. شوراسی وارد خاطر در كه چناق قلمه سیله ازمیر اراسنده چانداری نامیله یان اولان قصبه ، بونلرك وطن اصلیری اولسه كر كدر. مع هذا بو صرف كندی ملاحظاتمزددر.

چانداری عالمه سی اجدادندن ، مشهور قره خلیل ، و تعبیر دیگرله علاءالدین پاشانك ، و مال خاتون ، مناسبیله خاندان عثمانی یه قرابتی اولدیغی معلومدر. علاءالدین پاشا ، اودورك مشهور علماسندن طوسون فقیهك دامادی ایدی. طوسون فقیهك قان و الدوسی ، شیخ ادهالی نك کریمه سی اولدیغندن طوسون فقیه بو صورتله غازی عثمان حضرت تلی نك باجناخی اولوبور.

علاءالدین پاشا ، غایت مقتدر ، صاحب سیف و قلم ، امور دولته یكنا نارالوجود بر ذات اولدیغنه عموم مؤرخلر متفقدرلر. بالخاصه او دوره عائد بزانتیوس تاریخلری ، مشارالیه دن بك چوق بحث ایدی رلر. بونلرك اجتهاد - نهجه سلطان مراد اول ، دورنده کی موافقتلرك كانه سی و حتی یكیچری صنف عسكربنسك تأسیسی بو ذاته عطف اولونیورسه ده براز مبالغه اولدیغی محققدر مع هذا علاءالدین پاشانك خدمات عظیمه سی قطعاً انكار اولنه من ، تدابیر معقوله سی بر چوق موافقتك حصولنه باعث ایشدر.

تاریخلر مزك ویردیکی معلوماته باقیایر سه علاءالدین پاشا ، علما صنفندن یتشم مشدر. مبادی حیات خردی اردو قاضی عسکرلكنده كچمش و صكره - لری مقام صدارته كتورلشدر. سلطان مراد اول دورنده وفات ایش و در حال اوغلو صدارته كتورلشدر. بو توجیه ، اودورده چانداری عالمه - سنك مراتب دولته ، افكار عمومیه ده اشغال ایتدیکی موقك درجه سی کوستریر.

عثمانی تاریخلرندن بر قسمی چانداری علی پاشایه بعض تمهتلر اسناد ایدیورلر سه او دورك وقایحی جدی بر صورتده تدقیق و تحلیلی ایدیلبر سه

بو تهتملك قسم كایسی اساس مز ویاخود پاشایه عائده اولمیشی اكلاشایر علی پاشا غایت ذکی ، صاحب تدبیر ، سیاسی خردمندلر ایجاندنه غایت ماهر بر ذات اولدینی مؤرخلرمك تحت تصدیق و اعترافدردر . ذوق و صفایه مبال بولوندیغنی دخی علاوه ایدی سورلرکه طوغری اواسه بیله ییلدیرم بایزیدك دخی بویله بر مدیستله مألوف اولوب محاربه لرده بولمدهنی زمان کندی کیف و ذوقیله وقت کچیردیکی نظر ملاحظیه آلیرسه بو سفاهتك علی پاشادن زیاده حکمدار مشار الیه عائده اولمسی لازمکلیر . چونکه بزده اوتدنبیری خاق ، اداره دکی خطالردن ، فالتدن دئما امرایی وبالخاصه صدر اعظمیری مؤأخذه ایدرك مقام حکمدارییه سهام تنقیدی حواله ایتك ایستیمزلر . بناءً علیه او دورك بعض وقایع نظر ملاحظیه آلیرسه سلطان بایزیدك اواخر دور سلطاننندهکی فالتدن علی پاشایان تمامیه مسئول ایتك موافق اولمهن . مشار الیه حضرتلرینك تیمورلك ایله اولان منازعاتنده غایت احتیاطلی بولنوب بو بایده ییلدیرم حضرتلرینی محاربه دن ایقویق ایچسون چوق غیرت ایتدیکی تاریخلرمك ویردکاری معلوماندن اكلاشایر . علی پاشا انقره و قمعسندنکره شهرادلر منازعاتی دورنده وقت ایتشدر .

علی پاشادن صکره مقام مدارته مشار الیهک اولموا ابراهیم پاشا تعین اولونمشدر . ابراهیم پاشا صداری ، هنگام انقره شهرادلرک بری بریله بوغو . شدقلری زمانه تصادف ایتش اولمقله حیات عملیسنه دائر تاریخ صحیفه لرنده مفصل معلومات یوتدر . مع مانیه عالم فاضل ر ذات اولدینی مرویدر .

چانداری خانداندن دردنجی صدر اعظم مشهور خایل پاشادر . مشارالیه بر روایت کوره ابراهیم پاشانك اونلی دیگر بر روایت کورده قرداشیدر بوذات حقند ، اونکی صدر اعظم لره نسبة زیاده معلومات ویرمك لازمدر چونکه خایل پاشا چاندرایلرک صوکی اولدینی کبی ایدمندنصکره بزده او وقته قدر مقام صداریه نصب وتبیین ایدیالمر ایچون موجود اولان قانون کلیاً تغیر ایتشدر .

دور سلطان مراد ثانی ده ، چانداری خایل پاشا صدر اعظم ایکن بزم تاریخلرده مجار سفرلری و حقیقت حالدهده اوروپانك ترکره دژشو اهل

صليب محاربه لری اچیلدی. بو محاربه لرده دشمن اردولرینک کایتلی قسملری
تشکیل ایدن قوت، اوروپالیر ایدی. او زمانلر ترکیهیه تعرض ایدن
اردولرده، فرانسزلر، المانلر، ایتالیانلر، مجارلر و سائر ملتلر ورایدی. بولر،
کایتلی اقسام عسکریه ایله عثمانلی طور اغنه ایاق باصدقلری کجی عثمانلیردن
جدی مقاومت کوردیلر. فقط و قوعه کلن محاربه لرده، مشاهیر امرا ی عثمانیه دن
بر قاقچی معینلرنده کی عسکرلریله برابر شهید اولدیلر. حتی صدر اعظم خلیل
پاشانک برادری و پادشاهک دامادی بولان محمود پاشاده دشمنک الینه اسیر
دوشدی. بونی متعاقب دشمن ادرنیه طوغری ایلرولدی. او ائساده ده
اوروپاده پاپانک القات متادیه سیله عثمانلی علیه طرف طرف اهل صلیب
اردولری تشکیل اولونمده ایدی.

هزیمت واقعه دن جسارت و قوت الان «له» قرالی، مجارلره معاونت
ایتمک اوزره بیتشدی. تمام بو زمانده اناطولده قرده مان اوغلو، عثمانلیرک
علیه حرکت باشلایه رق او طرفه دنده دولت علیه یی بویک تهلیکله ره القا
ایتمشدی.

خلیل پاشا، شوحال هولنا کی بحق تقدیر ایدرک همه حال وقت قازانق
ایچون صاح ایتمک لزومنی حس ایتدی. اولانجه مهارتی، اقتدارینی صرف
ایدرک دشمنه، طونه بوینده، بر قاق قلمه بر اقدقدن صکره بومالنه موفق اولدی.
دشمن اردولری ده کیری چکلدیلر.

۴ سلطان مراد، صوک زمانده توالی ایدن بومغلوبلیرک ویردیکی یورغو -
نغه و بریشانلغه تحمل ایدمه یه رک مقام ساطندن بستیون فراغت ایتمک قرار
ویردی. وزرا و باخسه خلیل پاشانک و صایا ورجالری دیکله مه دی. یشامق
ایچون انتخاب ایتدیکی مغنیا قصبه سینه کیتدی. تحت سلطنتی اون درت
باشنده بولان اوغلو سلطان محمد فاتح حضر تلرینه راقدی.

اوروپالیر، عثمانلیری مغلوب ایتمک ممکن اولدینغی شو محاربه ده
اکلایه رق صاحجه بناشدقلرینه بیک کره پشیان اولدیلر. ایکنجی سینه
پاپانک امر و تشویق بله ترکاره بر تجاوزده بولونمغه قرار ویردیلر. بر قوه
جسیمه جمعه باشلادیلر. بونک اوزرینه عثمانلیری اندیشه استیلا ایتمک

باشلادی. خصوصاً عسکر، پادشاهک، کنچ تجربه سز اولدینی کوره رک مستقبله بر نظر نومیدی ایله باقیوردی. بو احوالک، دولتی سولتیه لره القا ایده جکنده شهرلی قالمه دی.

مع هذا صدر اعظم خلیل پاشا هیچ بر وقت شایرمدی. سلطان مرادی تکرار مقام حکمداری به کتیره رک اطرافه تهدیدلر یاغدی رمنی مناسب و موافق کوردی.

کنچ پادشاهی، باباسنه مکتوب یازمغه و مقامنه دعوت ایتیکه تشویق ایتدی. سلطان مرادخان حضرتلری بر خیلی رجا و ابرامد نصکره دولتک بولوندینی تهلکینی ا کلا یه رق رجایی قبول، ایتدی زمام حکومتی اله الدی. متعاقباً مشهور وارنه محاربه سی وقوعه کلدی. بو محاربه ده معلوم انام اولدینی اوزره صلیبون قطعی بر مغلوبته اوغرایه رق له قرالی «لادیسلاو» مقتول دوشدی مشهور «هونیاد» ده زور بلا یقایی قورتاره بیلدی.

محاربه نصکره سلطان مراد، ادرنه به عودت ایله تکرار مغتبیاسیه کیتیمک ایسته، ش ایسه ده امرا و عسکرک اکثریسی، اوروپا لیلردن تکراراً وقوعی ملحوظ بولنان یکی تعرضات احتمالی ایلرویه سوره رک پادشاهه چوق رجارده بولندیلر. سلطان قبول ایتدی. فقط فاتح حضرتلری بو ایشده صدر اعظم خلیل پاشانک یازمغی اولدینغه قائل اوله رق کندیسنه اوقدر بغض ایتدی که بو حالک صکره خلیل پاشانک قتلی و چانداری خاندانک مقام صدارتدن محرومیتنی موجب اولدی.

خلیل پاشانک، استانبول فتح اولندقدن اونیدی کون صکره پدی قوله ده قتل ایدلیدی معلومدر. تاریخلر مزک بو بایده ویردیکی معلوماته باقیایر سه بو قتلک سبب ظاهریسی، پاشانک استانبول محاصره سنده روملرله مناسبته بولنوب بونلری شدتلی بر مقاومت تشویق ایتش اولمیسیدر.

اگر حقیقت بوضورتله جریان ایتش ایسه خلیل پاشانک خاشانکی بلا اعتراض قبول اولته بیلیر. فقط ایوجه محاکمه ایدیلورسه دیگر بعض اسباب مهمه پاشانک قتلی موجب اولدینی خاطره کایر.

سلطان فاتح حضرتلرینک، یوقاروده ذکر اولنان مسئله دن طولانی

خلیل پاشایه قارشو دوستانه بر حسیات بسله مدیکی محققدر. بو خصوصه
دائر کرک عثمانی و کرکسه بیژانس تاریخلرنده قطعی وثایق وارددر. احوالده
خیانت مسأله سی بالخاصه ایجاد و یاخود خلیل پاشانک صدارتده بولونمی
حسدیلده دیگر ملتارله اولان مناسبات جدیده سی بشقه رطرزده تأویل اولند.
یعنی احتمالدن بعید دکادر.

استانبول فتحی ایچون ابدیان تشبثاته خلیل پاشانک معترض اولدینی
قبول اوله بیایر. فقط بو اعتراض، روملره محبتدن و یاخود اونلرک ویردکلری
رشوتدن دکل، بوتشبتک دولت ایچون تهانکه لی اولدیغه اعتقاد خالصانه سی
بولوندیغندن ایلرو کلدیکی، اک بیطرفانه بر محاکمه ده عین حقیقت اوله رق
قبول اولنه بیایر. بوگون الده اولان اوروپا تاریخلرندن بک کوزل کلاشیلور.
که استانبول فتحه تشبث اولدینی زمان، اوروپاده، ترکاره قارشو بر
صلیدیون اردوسی دخی حاضر لقمده ایمش. خلیل پاشانک حاضر لقمده خبری
اولدیغه شبهه ایدیه میه جکندن استانبولک محاکمه سه اعتراض ایتمی یوزده
یوز عقله یقیندر. بوندنده صرف نظر استانبولک فتحنده، خلیل پاشایه
نه کچی بر ضرر ماحوظدر؟ ایشته بورالری ملاحظات جدیدیه شایاندر.
تاریخلر مزک و بردکلری معلوماتی قید احتیاطله قبول آتمک ده مناسبدر صانیرز.
سلطان فاتحی، خلیل پاشانک قتلنه و عائله سی مقام صدارتدن محرومیتنه
بعض ملاحظات مهمه خصوصیه مجبور ایتمی وارد خاطردر. فی الحقیقه
تاغازی اورخاندن اعتباراً مقام صدارتده بر عائله نک استخدایمی بعض احوالده
دولت و خاندان عثمانی ایچون تهانکه لی اوله بیایردی. بوجهت اهمیت سز اولموب
فاتحک فکریخی تصویب ایتدیرمکه کافیدر. چانداری عائله سنک مراتب دولته
اشغال ایتدیکی موقعدن دوشورولمی احوال ضروریه دن ایدی. ایرکچ
شبهه سز وقوعه کله جک ایدی.

فاتح حضر تلری بالذات بونی اجرا ایتدی. مع مافیه بو اجرا تئک
سرعتی، خلیل پاشایه اولان عداوت خصوصیه نتیجه سی اولدینی محققدر.

دها وار